

TRUVA CİVARINDA KUMTEPE'DE BULUNMUŞ OLAN İSKELETLERE DAİR BİR NOT

Dr. MUZAFFER SÜLEYMAN ŞENYÜREK

Antropoloji Doçenti

1934 yılında Dr. Hâmit Koşay ve Bay Jerome Sperling¹ tarafından kazılmış olan Kumtepe'de mevcut iki kültür katının en eskisinde² dört iskelet kalıntısına rastlanmıştır. Bu iskeletler, Profesör Şevket Aziz Kansu tarafından incelenmiş bulunmaktadır³. Profesör Kansu, bu raporunda yalnız bir tek calva (kafadamı) üzerinde durmakta ve öbürleri için (op. cit. s. 559) "Diğer iskeletlere ait kafa kutuları dağılmış bir halde ele geçtiğinden laboratuvara gönderilen bu tamamen noksan parçalarla kısmen olsa bile bir restorasyon tecrübesi yapmak kabil olamamıştır" demektedir.

Bu iskeletler üzerinde başka bir etüt münasebetiyle yaptığım bir araştırma esnasında yayımlanmamış olan diğer kafatası parçalarından da bazı bilgiler elde edilebileceğini gördüğümden, bu kafataslarını yeniden incelemeyi faydalı buldum. Bu kısa notumda calva ile, boy tayinine yarayan, bazı uzun kemikler üzerinde duracağım. Teferruat hususunda bilgi edinmek isteyenler Profesör Kansu'nun raporuna (1937) müracaat etmelidirler.

Kalkolitik çağa tekabül eden Kumtepe I, a, b ve c tâli katlarına ayrılmaktadır. I a bu tâli katların en eskisi ve I c de en yenisidir.

İskeletlerin ait oldukları tâli katlar aşağıda gösterilmiştir:

<u>Kültür katı</u>	<u>İskelet numarası</u>
I a	No. 3 ve 4
I b	No. 1
I c	No. 2

Şimdi bu iskeletleri kronoloji sırasına göre, en eskisinden en yenisine doğru, inceliyelim.

İSKELET No. 3

Bu calva'nın mevcut kısmı resim 1'de gösterilmiştir. Bir kâhili temsil eden bu iskelet, Profesör Kansu'nun da (1937) bildirdiği gibi, bir

¹ Hâmit Koşay ve Jerome Sperling: Troad'da dört yerleşme yeri, İstanbul, 1936.

² İskeletlerin çıkmış olduğu birinci kültür katı en az Truva I kadar eskidir. Hâfirlere göre (op. cit. s. 50) Kumtepe I a ve I b hatta Truva I'den daha da eskidir. Diğer taraftan Kumtepe II Truva IV'e tekabül etmektedir.

³ Şevket Aziz Kansu: Kumtepe neolitik kemikleri üzerinde antropolojik tetkik. Etude anthropologique sur les ossements de Kumtepe (Troade). Belleten, sayı II, s. 557 - 569, 570 - 582.1937.

kadına aittir. Kafatasının yukarıdan, norma verticalis'den, görünüşü bunun dolichocephal olduğunu ortaya koymaktadır. Maksimum kafa uzunluğu (Glabella-opisthocranion uzunluğu) 196 milimetredir. Yani kafa çok uzundur. Bu calva'nın sağ kısmı kayıp olduğundan maksimum kafa genişliği tam olarak ölçülememiştir. Fakat kafatasının sol yarısından hesaplanan tahmini maksimum kafa genişliği 140 milimetredir. Bundan hesaplanan kafa endisi de 71.4 dür. Yani kafa dolichocephaldir. Minimum alın genişliği 99 milimetredir.

Resimden de görülebileceği gibi, bu kafatasının kemikleri oldukça kalındır. Kaş kavisleri (arcus superciliaris) zayıftır. Alın ortanın altında bir meyil göstermektedir. Alın tümsekleri (tubera frontalia) oldukça kuvvetlidir. Mememsi çıkıntı (processus mastoideus) çok küçüktür.

Bu iskelete ait sol femur'un maksimum uzunluğu 417 milimetredir⁴. Bu ölçüden Pearson formülüne⁵ göre hesaplanan boy 153.95 santimetredir. Sağ ve sol radius'un maksimum uzunlukları 222 milimetredir. Bundan Pearson formülüne⁶ göre hesaplanan boy da 155.43 santimetredir.

Burada bir kadın bahis konusu olduğundan, bunu orta boylu adedebiliriz. Bu kafatası büyük kafalı Eurafrican ırk tipine mensup bir ferdi temsil etmektedir.

ISKELET No. 4

Bu fert birkaç kırık kemik parçası tarafından temsil edilmektedir. Kafatasının arka kısmını restore ettim. Resim 2 kafatasının arka kısmının yukarıdan, norma verticalis'den, görünüşünü göstermektedir. Mevcut bir şakak kemiği (os temporale) parçası üzerindeki mememsi çıkıntının (processus mastoideus) küçük olması ve uzun kemiklerin nisbeten ince olmaları bu iskeletin kâhil bir kadına ait olduğunu telkin etmektedir⁷. Kafatasının ön kısmı mevcut olmadığından, maksimum kafa uzunluğunu ölçemiyoruz. Sağ ve sol duvar kemiklerinin (ossa parietalia) mevcut kısımları üzerinde ölçülen maksimum kafa genişliği ancak 125 milimetredir. Bu genişlik çok küçüktür. Fakat duvar kemikleri noksan oldukları için (resim 2) bu ölçünün gerçek genişlik ölçüsünün biraz dunda olduğunu kabul edebiliriz. Diğer taraftan kafa kemiğinin (os occipitale) iki asterion noktası arasında ölçülen biasterik genişliği 99 milimetredir. Yani kafa kemiği çok dardır. Biasterik genişlik ve duvar kemikleri üzerinde ölçülen genişlik burada dolichocephal bir ferdin bahis konusu olduğunu telkin etmektedir. Kafatasının yukarıdan, norma

⁴ Kansu (1937) tarafından ölçülmüş olan uzun kemikler ve 2 numaralı kafatası yeniden tarafından ölçülmüştür.

⁵ Kadın = 72.844 + 1.945 femur (R. Martin: Lehrbuch der Anthropologie, cilt 2, s. 1071, 1928).

⁶ Kadın = 81.224 + 3.343 radius (R. Martin: op. cit. s. 1071).

⁷ Kansu da (1937) bunu bir kadına atfetmektedir.

verticalis'den, manzarası da bunun dolichocephal olduğuna işaret etmektedir.

Sol radius'un maksimum uzunluğu 212 milimetredir. Bundan Pearson formülüne göre ($\frac{0}{+} = 81.224 + 3.343 \text{ radius}$) hesapladığım boy da 152.09 santimetredir. Yani bu iskelet de orta boylu bir kadını temsil etmektedir. Gerçekten bu, kadınlar için kabul edilen orta boy kategorisinin alt sınırına yakındır.

Kafa noksan olduğundan, bunun Akdeniz ırkına mı, yoksa Eurafri-can tipe mi mensup olduğunu kesin olarak tayin etmek güçtür. Yalnız kafatası kemiklerinin (Bak. resim 2) nisbeten kalın olması dolayısıyla, bunun Eurafri-can tipe mensup olmasını daha muhtemel addediyorum.

İSKELET No. 1

Bu fert bazı kafatası parçaları tarafından temsil edilmektedir. Calva'nın bu parçalardan restore edilebilen kısmı resim 3 ve 4 de gösterilmiştir. Mememsi çukıntı 3 ve 4 numaralı fertlerinkinden biraz daha büyük, fakat 2 numaralı ferdinkinden daha küçüktür. Kafa kemikleri nisbeten kalın olmakla beraber, bunun, Profesör Kansu'nun da (1937) söylediği gibi, bir kadına ait olması muhtemeldir.

Calva üzerinde ölçülebilen maksimum uzunluk 185 milimetredir. Fakat glabella bölgesi kayıp olduğundan, gerçek uzunluğun bundan 5 milimetre kadar daha uzun olması muhtemeldir. Maksimum kafa genişliği tam olarak ölçülememektedir. Tahmin edilen maksimum kafa genişliği 145 milimetredir. Bunun ölçülen kafa uzunluğu (185) ile verdiği kafa endisi 78.37 dir, yani mesocephaldir. Maksimum kafa uzunluğunun 190 milimetre olduğunu kabul edersek, kafa endisi (76.31) yine mesocephaldir. Görünüşe göre, bu kafatası mesocephaldir. Fakat kafanın uzunluğu ve genişliği tam olarak ölçülemediğinden, bu hususta kesin bir şey söylenemez.

Alın orta derecede bir meyil göstermektedir. Alın tümseklerinin inkişafı ortanın altındadır. Occiput'da bir lambdoid düzlük müşahede edilmektedir, fakat plano-occipital yassılık yoktur.

Bu kafatasının mensup olduğu ırk tipine gelince, bu meseleyi şimdilik açık bırakmak daha doğru olacaktır.

İSKELET No. 2

Bu kafatası Profesör Kansu (1937) tarafından yayımlanmıştır (resim 5). Bu calva, yirmi yaşlarında genç bir ferdi temsil etmektedir. Profesör Kansu (op. cit.) bu kafatasını bir kadına atfetmektedir. Fakat adale (kaş) irtikâz yerlerinin kuvvetli olması, kaş kavislerinin ortanın üstünde bir inkişaf göstermesi, mememsi çukıntının diğer kafataslarından daha büyük olması ve supramastoid crête'in kuvvetli bir inkişaf göstermesi burada bir kadının değil, bir erkeğin bahis konusu olduğunu göstermektedir.

Bu calva üzerinde aldığım ölçüler aşağıda bildirilmiştir:

Maksimum kafa uzunluğu	179 mm.
Maksimum kafa genişliği ⁸	145 ?
Basion-bregma yüksekliği ⁹	136 ?
Porion-bregma yüksekliği	116 ?
Minimum alın genişliği	96
Kafa endisi	81.00
Basion-bregma-uzunluk endisi	70.39
Basion-bregma-genişlik endisi	93.79
Porion-bregma-uzunluk endisi	64.80
Porion-bregma-genişlik endisi	80.00
Alın endisi (Fronto-parietal endis)	66.20

Bu calva brachykephaldır. Basion-bregma-uzunluk endisi orthokephal ve Basion-bregma-genişlik endisi de metriokephaldır. Porion-bregma-uzunluk endisi hypsikephal ve porion-bregma-genişlik endisi de metriokrandır. Fronto-parietal endis metriometoptur.

Kaş kavislerinin inkişafı ortanın üstündedir. Alın orta derecede bir meyil göstermektedir. Mememsi çıkıntının inkişafı orta derecede veya ortanın biraz üstündedir. Occiput, yandan bakıldığı zaman, yuvarlaktır. Bu kafada plano-occipital düzlük yoktur. Kafa kemiği (os occipitale) üzerinde kuvvetli bir torus occipitalis mevcuttur.

Sol radius'un maksimum uzunluğundan (228 mm), Pearson'un erkekler için verdiği formüle göre¹⁰, hesapladığım boy 160.50 santimetredir. Bu da erkekler için kabul edilen orta boy kategorisinin alt sınırında bulunmaktadır.

Profesör Kansu (op. cit. s. 569) bu kafatasını alpin ırk tipine atfetmektedir. Bu kafatasının alpin ırkı çerçevesine girdiği aşikârdır. Fakat kanaatimce, burada alpin ırk tipinin iptidai bir örneğinin bahis konusu olduğunu belirtmek isterim.

Netice

Profesör Kansu (op. cit. s. 569) Kumtepe hakkında şunu söylemektedir: "Keza Prehistorik troad'da alpli tipe bağlı Braki kafa* unsurların mevcudiyetini bu vesikalar, ilk defa, bize göstermektedir,"¹¹. Fa-

⁸ Maksimum genişlik kafatasının kırık kısmına tesadüf etmektedir (Bak: resim 5 ve Kansu, 1937, resim 2).

⁹ Basion-bregma yüksekliği muhafaza edilen sol kafa lokmasının (condylus occipitalis) ön kısmından ölçülmüştür. Bregma hölgesi kırık olduğu için, yükseklik ölçülerinde bir miktar hatanın bulunacağı aşikârdır.

¹⁰ Erkek = $85.925 + 3.271 \text{ radius}$ (R. Martin: op. cit. s. 1070).

* Kafa yazılmıştır. Kafa veyahut kefal olacaktır.

¹¹ Kansu'nun (op. cit.) Türkçe metninde bulunan bu cümle Fransızca metinde mevcut değildir.

kat bir tek kafatasına dayanan bu ifade Kumtepe l'in antropolojik durumunu tam olarak aksettirmemektedir.

Kumtepe l'in en eski seviyesinden (I a) çıkan 3 numaralı kafatası kesin olarak dolichokephaldir. Bu kafatası Eurafrican tiptedir. Yine aynı tâlf kata ait olan 4 numaralı kafatası da, büyük bir ihtimalle, dolichokephaldir. Ib seviyesinden gelen 1 numaralı kafatası, görünüşe göre, mesokephaldir. Diğer taraftan, Kumtepe l'in en yeni seviyesinden (I c) çıkan 2 numaralı kafatası brachykephal ve alpin tipindedir. Böylece mevcut deliller Kumtepe'de Eurafrican tipe mensup dolichokephallerin brachykephallere tekaddüm ettiklerini göstermektedir.

Bundan sekiz yıl evvel yapmış olduğum bir etütte¹² Anadolu'nun Kalkolitik ve Bakır çağı halkının ekseriyetinin dolichokephal olduğunu ve bu çağlarda brachykephallerin azınlıkta bulduklarını göstermiştim. Yine aynı etüdümdede Anadolu'nun bilinen en eski sekenesinin "dolichokephal olduğunu ve brachykephallerin sonradan geldiğini" ve ihtimal müstevlileri temsil ettiklerini belirtmiştim. Bu yeni araştırma aynı durumun Kumtepe'de ve dolayısıyla Truva bölgesinde de mevcut olduğunu açıklamaktadır. Kumtepe'nin ve bu bölgenin ilk sakinleri dolichokephaldir ve brachykephaller sonradan, muhtemel olarak, bir istilâ veya bir infiltration hareketi neticesinde gelmişlerdir.

1941'deki etüdümdede (op. cit. s. 227) Anadolu'nun Kalkolitik çağdan önceki sâkinlerinin fizik antropolojisi hakkında aşağıdaki satırları yazmıştım: "Avrupa'da yapılan tetkiklerden dolichokephallerin brachykephallere tekaddüm ettiklerini biliyoruz. Böylece, Anadolu'nun kalkolitikten evvel gelen devirlerinin sekanelerinin de dolichokephal olması muhtemeldir. Fakat bundan Anadolu'da kalkolitikten evvel gelen devirlerde hiç brachykephal bulunmadığı mânası çıkarılmamalıdır. Netekim, Kumtepe'de bulunan ve neolitik olduğu söylenen bir kafa brachykephaldir (Prof. Şevket Aziz Kansu, 1937). Bu ifadeden maksadım daha eski sekanelerin ekseriyetinin dolichokephal olması lâzım gelmiştir". Bu etüdümdün burada iktibas edilen kısmında Kumtepe hakkında kullandığım ifade Prof. Kansu'nun neolitik olarak yayımladığı bu iskeletler üzerindeki raporuna dayanıyordu. Fakat şimdiki bilgimize göre, Kumtepe l'in Kalkolitik çağa atfedilmesi 1941'deki bu ifademin esas mânasında hiçbir değişiklik yapmamaktadır. Gerçekten bu yeni araştırmanın Kumtepe'de de dolichokephallerin brachykephallere tekaddüm etmiş olduklarını göstermesi 1941'de yürütülen bu tahminin lehinde bir delil sayılabilir. 1941'de söylediğim gibi, Anadolu'nun Kalkolitikten önce gelen çağlardaki sekenesinin ekseriyetinin dolichokephal insanlar olmuş olduğuna kani bulunduğumu bir defa daha belirtmek isterim.

¹² Muzaffer Süleyman Şenyürek: Anadolu Bakır çağı ve Eti sekenesinin kraniyolojik tetkiki. A craniological study of the Copper age and Hittite populations of Anatolia. Belleten, cilt V, sayı 19, s. 219-235, 237-253, 1941.